

Edebiyatımızda “Ara Nesil”

Abdullah HARMANCI

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Ankara, Türkiye.

abdullah_harmanci@hotmail.com

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Makale Bilgileri	ÖZ
<p>Makale Geçmişi Geliş: 03.09.2019 Kabul: 23.11.2019 Yayın: 31.12.2019</p> <p>Anahtar Kelimeler: Yeni Türk Edebiyatı, Ara Nesil, Modern Türk Şiiri.</p>	<p>1860'lardan itibaren ortaya çıkan ve gelişme gösteren Yeni Türk edebiyatı, kendi içinde çeşitli dönemlere ayrılır. Bu dönemlerin az bilinenlerinden biri “Ara Nesil”dir. Genellikle Tanzimat edebiyatı ile Servet-i Fünun edebiyatı arasında yer aldığı düşünülen ve başlangıç - bitiş tarihleri hakkında farklı bilgiler verilen Ara Nesil edebiyatının, daha çok kendinden sonra gelecek olan edebi dönemleri hazırladığı kabul edilmektedir. Şiir, roman, hikâye, çeviri gibi türlerde eser veren Ara Nesil dönemi şair ve yazarlarının sayısı yeni yapılan bilimsel araştırmalarla giderek artmaktadır. Bu makalede, Ara Nesil dönemi edebiyatına panoramik bir bakış yöneltilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkış şartları, yayın organları, öne çıkan edebiyatçıları, eser verdikleri edebi türler ve bu nesil hakkında söylenenler derli toplu bir biçimde ele alınmaya gayret edilmiştir. Ara Nesil edebi döneminin Yeni Türk edebiyatımıza katkıları genel bir çerçevede ele alınmıştır.</p>

“Ara Nesil” In Our Literature

Article Info	ABSTRACT
<p>Article History Received: 03.09.2019 Accepted: 23.11.2019 Published: 31.12.2019</p> <p>Keywords: Modern Turkish Literature, Ara Nesil, Modern Turkish Poetry.</p>	<p>The New Turkish Literature, which emerged and have been developing since 1860s, divided into several periods in itself. One of the lesser known of these periods is the “Ara Nesil”. The Literature of Ara Nesil, that is generally considered to be included in the in the Servet-i Fünun (wealth of science) literature and different knowledge is given about its start-ending dates, is generally accepted that it prepared literary periods that would follow it. It gradually increases the number of poets and writers of the Ara Nesil period, who provided works such as poetry, novels, stories and translations, with new scientific studies. In this article, it is aimed to give a panoramic view to the literature of the Ara Nesil. The conditions of emergence, the media organs, the prominent writers, the literary genres they provided, and those told about this generation have been tried to be discussed respectably. The contributions of the literary period of Ara Nesil to our new Turkish literature are discussed in a general framework.</p>

GİRİŞ

Yeni Türk Edebiyatı'nın kronolojik akışını düzenlemeye çalışan ortalama bir bakış, muhtemelen “Tanzimat, Servet-i Fünun, Fecr-i Ati, Milli Edebiyat” gibi alışıldık bir sıralamaya cür'et edecektir. Esasında Mehmet Kaplan'ın 1946 tarihini taşıyan *Tevfik Fikret ve Şiiri* adlı çalışmasına gelinceye kadar, modern edebiyatımızın kronolojik akışı ortalama olmayan bakışlarda da bu şekliyle vücut bulmuştur. İlk defa Mehmet Kaplan hocanın adı geçen eserinde Tanzimat edebiyatımızın ikinci nesli ile Servet-i Fünun nesli arasına “Ara Nesil” adı verilerek bu edebiyatçılardan kısa da olsa bahsedilmiştir. Adlandırma ve çerçeveleme denemesi ilk defa Mehmet Kaplan tarafından yapılmıştır.

Kaplan, *Tevfik Fikret ve Şiiri*'nde Tanzimat'ın birinci ve ikinci neslini adlandırdıktan sonra üçüncü bir nesil olarak “Ara Nesil” edebiyatçılarına işaret eder. Şinasi ve Namık Kemal tarafından temsil edilen Tanzimat'ın birinci nesli “sosyal ve politik fikirler devri” şeklinde adlandırılır. Abdülhak Hamit ve Recaizade Mahmut Ekrem tarafından temsil edilen Tanzimat'ın ikinci nesli ise “ferdiyetçilik, büyük ihtiraslar ve ıztıraplar devri” olarak isimlendirilir. “Küçük ve günlük hassasiyetler devri” Kaplan'ın “Ara Nesil” olarak adlandırdığı üçüncü nesil edebiyatçılar için geçerlidir. Bunlar Tanzimat edebiyatçıları ile Servet-i Fünun edebiyatçıları arasında bir köprü vazifesi görmüş ve Servet-i Fünun estetiğini büyük oranda hazırlamışlardır. Mehmet Kaplan şöyle demektedir: “Çok defa yapıldığı gibi, Servet-i Fünun edebiyatını, Hamid ve Recaizade Ekrem'den hemen sonra başlatıvermek bir hatadır. Bu iki şahsiyetin en mühim eserlerini vermiş buldukları 1873-1877 yıllarından itibaren, Servet-i Fünun zümresinin toplandığı 1895 yılına kadar, arada yirmi seneye yakın bir zaman uzanır ki, Abdülhamid istibdadının ilk devresine rastlamakla beraber, edebi faaliyet bakımından bütün bütün de boş geçmez; aksine, bizim ara-nesil dediğimiz 25-30 kişilik bir yazarlar grubunun gerek duyuş tarzı, gerek üslup sahasında, adeta edebiyatımızın çehresini değiştirecek faaliyetlerine sahne olur.” (Kaplan, 1993: 22)

Ara Nesil'in hangi senelere denk geldiği sorusuna farklı cevaplar verilmişse de “bu nesil mensuplarının önde gelenlerinin en az iki yıl birlikte yazdıkları *Haver, Güneş, Berk* gibi dergilerin çıkış tarihi olan 1884, 1885 yıllarını bu neslin edebiyat dünyasına doğuş tarihi olarak kabul edebiliriz.” (Birinci, 2006: 90) Ara Nesil'in edebiyatımızda faaliyet gösterdiği dönem, farklı araştırmacılar tarafından farklı değerlendirmeler yapılmışsa da 1885 – 1896 tarihlerini kapsamaktadır. Bu dönemin başlangıç tarihini 1870'lerin ortalarına kadar çekerek dönemi yirmi seneye tamamlamaya çalışan araştırmacılar da vardır. Ancak Birinci'nin açıklamasında görüldüğü gibi, *Haver, Güneş, Berk* gibi dergilerin çıkış tarihlerine bakıldığında Ara Nesil dönemi belirttiğimiz senelere denk düşer.

Bu dönemin ediplerinin kimler olduğu sorusuna da oldukça geniş kadrolar oluşturacak şekilde cevaplar verilmiştir. Yukarıda Mehmet Kaplan'dan yaptığımız alıntıda 25-30 gibi bir rakamdan söz edilir. Oysa *Ara Nesil'de Tenkit* (1993) adlı çalışmasında, Mahmut Babacan, sadece tenkit türünde eser veren Ara Nesil ediplerinin sayısının elli dokuz (59) olduğunu belirtir (Babacan, 1993: V-VI). Kaldı ki Babacan'ın listesinde olmayan edipler de vardır. Dolayısıyla bu dönem ediplerinin sayısı bir hayli fazladır. Burada belli başlı Ara Nesil şair ve yazarlarının adlarını saymakla yetineceğiz: Nabizade Nazım, Beşir Fuad, Mehmed Ziver, Fazlı Necib, Feraizcizade Osman Faiz, Mehmet Celal, Mustafa Reşid, Abdülhalim Memduh, Ali Kemal, Andelip, Ayn Nadir, İsmail Safa, Hasan Asaf, Menemenlizade Mehmed Tahir, Nigar binti Osman, Recep Vahyi, A. Nazım, Ali Ulvi, Manastırlı Rıfat, Mihrünnisa Hanım, Hayret Efendi, Halil Edib,

Besim, Besim Ömer, Adanalı Ziya, Ali Ferruh, Ali Feyzi, Ali Nizami...

Bu nesil şair ve yazarlarının bir “nesil” adı altında bir arada anılmalarını sağlayacak pek çok sebep bulunabilir. Nejat Birinci, “Bu devre mensupları 1860’dan sonra açılmış yeni eğitim ve öğretim kurumlarında yetiştiler.” dedikten sonra şöyle devam eder: “Düzenli ve disiplinli eğitim imkânı buldular. Okullarda yabancı dil öğrendiler. ...Fransız edebiyatını bizzat Fransızcadan okudular. Batı edebiyatına yön veren akımları bizzat takip etme imkânı buldular. Pek çok edebi eseri Türkçeye tercüme ettiler.” (Birinci, 2006: 89)

Ara Nesil devrinin dikkat çeken bir yönü de bu dönemde gazeteciliğin yerini dergiciliğin almaya başlamasıdır (Kaplan, 1993: 22). Ara Nesil şair ve yazarları pek çok dergide faaliyet göstermişlerdir. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: *Âfâk, Âsar, Berk, Fevaid, Gayret, Gülşen, Güneş, Hâver, Mekteb, Malumat, Maarif, Manzara, Hizmet, Mirsad, Muhit, Musavver, Mürüvvet, Nilüfer, Nokta, Sa’y, Sebat, Şafak, Şule, Terakki, Umran...*

Bu ve benzeri dergilerde faaliyet gösteren, çok sayıdaki Ara Nesil şair ve yazarının “bir edebi toplulukta görülen ölçüde belirli prensipler etrafında hareket ettiğini düşünmek yanlış olur.” (Gariper, 2009: 116). Cafer Gariper’e göre, Ara Nesil ediplerinin, edebi anlamda konumlanması üç farklı biçimde gerçekleşmiştir. Birinci grup “klasik edebiyatı sürdürmek isteyenler”den oluşur. Şayh Vasfi, Hoca Hayret Efendi, Muallim Feyzi gibi isimlerin başını çektiği bu grup, “klasik zevki yansıtan eserler kaleme alırlar”. “Eski ile yeni arasında yer alanlar” ise ikinci gurubu oluşturur. Bunlar hep bahsedilen o dönem “ikiliğini” eserlerinin bünyelerinde taşırlar. Gerek klasik edebiyatımızdan gerekse Batı edebiyatının tesirlerine açıktırlar. Üçüncü gurubu ise “Yenilikçiler” oluşturur. “Servet-i Fünun’u hazırlayan grup bu sanatkârlardan oluşur. Türk edebiyatının Batılı mahiyet kazanmasında, şekil ve muhteva özelliklerinin değişmesinde, yeni bir duyuş tarzının oluşmasında yoğun çaba gösterirler.” (Gariper, 2009: 117-118).

Ara Nesil şair ve yazarlarının farklı edebi türlerde ne gibi faaliyetler gösterdiklerini ifade etmeye başlamadan önce, bu kadronun Servet-i Fünun edebiyatını nasıl hazırladığını veya Tanzimat ile Servet-i Fünun arasında nasıl bir köprü vazifesi gördüğünü kısmen açıklamaya çalışalım:

İlk olarak, Ara Nesil şairlerinin kendilerinden önceki iki nesilden farklı bir “duyuş tarzı” geliştirdiğini söylemek gerekir. Mehmet Kaplan; Namık Kemal’in, Hamid’in ve Mehmet Celal’in “şair”i nasıl anladıklarını, duyumsadıklarını örnekleyerek, bu nesildeki değişimi gözlerimizin önüne sermeye çalışır. Namık Kemal şairi bir kahraman olarak görmüş ve ona misyon yüklemiştir. Namık Kemal’in şairi toplumsal ve politik hedeflere kilitlenir. Dünyayı ve insanlığı değiştirmeye çalışır. Buna karşılık Hamid’in şairi mütefekkindir. Görülmeyen âlemleri keşfe çalışır. Filozoftur. Mehmet Celal’in şairi ise ne kahraman ne de filozoftur. “Sırf duyuş ve hayal kesilmek isteyen bir ruh”tur (Kaplan, 1993: 23). Ara Nesil’le birlikte toplumsal, politik veya metafizik, felsefi endişeler yerine, bireysel duyuşlar ön plana çıkar. “...bu neslin nesir ve şiiri, veremliler, hasta çocuklar, fakirler, aşk ızdırabı ile inleyenler, zaruret altında ezilmiş insanlarla doludur.” (Kaplan, 1993: 23)

İkinci olarak, Ara Nesil şairleri, “üsluba başka bir kıvam vermişlerdir.” (Kaplan, 1993: 23). Mehmet Kaplan, bunun sebebinin Ara Nesil’cilerin tercüme anlayışlarının değişiminde arar. Evvelki nesillerin Batılı eserlerin yalnız içeriklerine önem verdiklerini, Ara Nesil’cilerin ise içerik dışında o eserlerin yazılış tarzlarına da dikkat ettiklerini ve tercümelerinde içerikle

birlikte üslubu da aktarmaya başladıklarını ifade eder (1993: 24). Kaplan, "Servet-i Fünuncuların kelimeler dünyası, bu devrede yapılan tercüme vasıtasıyla hazırlanmıştır, denebilir." (1993: 24) derken, Servet-i Fünun'u hazırlayan Ara Nesil'cilerin bu noktadaki emeklerini vurgulamış olur.

Üçüncü ve beki de en önemli hazırlık basamağı şu cümlelerle ortaya çıkar: "Fikret'in daha sonra geliştireceği konuşma sentaksı ve resim altına şiir yazma usulü de Servet-i Fünun'dan önce başlamıştır." (Kaplan, 1993: 24). Menemenlizade Mehmet Tahir'in "Ey Sen ki" veya Recep Vahy'nin "Kazlar" şiirleri okunduğunda (1993: 25-26), Tevfik Fikret'in daha sonra Divan şiirindeki aruz ölçüsünün yeknesak ritmini esnekletmek için vereceği mücadelenin öncesinde, aslında onu bu mücadeleye hazırlayan Asra Nesil'ci şairlerin olduğunu görmek mümkündür. Kaplan, Ara Nesil'cilerin bu faaliyetlerini aktardıktan sonra, "Servet-i Fünun'dan önce duyuş tarzı ve üslup sahasında yeni bir akımın başladığını" (1993: 27) belirtmekten çekinmez. Dolayısıyla, Servet-i Fünun'u hem içerik hem de biçim olarak hazırlayan, Tanzimat ile Servet-i Fünuncular arasında köprü vazifesi gören Ara Nesil'cilerin edebiyatımız bakımından önem ve değerini sadece bu örnekler bile vurgulamaya yetecektir.

Şimdi, Ara Nesil mensuplarının çeşitli türlerdeki faaliyetlerine kısa bakışlar yönelteceğiz. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Ara Nesil mensupları; "şiir, roman, hikâye, tenkid, mensur şiir, makale, deneme, edebiyat tarihi, tiyatro, sözlük, okul kitabı" (Özarıslan, 1994: 10) gibi farklı tür veya alanlarda eser vermişlerdir. Bu türlerden belli başlılarını kısaca incelemeye çalışalım:

Şiir

Ara Nesil mensuplarının öne çıkan şairleri arasında Nigar Hanım, Mehmed Celal, Menemenlizade Mehmed Tahir, Mustafa Reşit, Nabizade Nazım, Müstecabizade İsmet İbrahim, Mehmet Faik Esad nam-ı diğer Andelib, Şeyh Vasfi, Recep Vahy, İsmail Safa, Mihrünnisa Hanım, Fatma Leman Hanım... bulunur.

Ara Nesil şairleri, kendilerinden önceki iki Tanzimat neslinin şiire getirdiği içerik, biçim ve üslup yeniliklerini "daha da genişletir ve geliştirirler. Bu edebi devrede yeni şekil denemeleri ve yeni temalar belirir. Bir yandan klasik şiirin şekil ve türleri kullanılırken diğer yandan Batı edebiyatının tesiriyle sarma kafiye, çapraz kafiye, sone ve serbest şekiller denenir." (Gariper, 2009: 120).

"Tablo şiir" uygulamaları çokça yapılır. Bir resim için şiir yazma geleneği bu dönemde başlar. Doğa betimlemeleri ve çocuk resimlerine yoğunlaşılır. Dönemin gazete ve dergilerinin basım tekniklerinde ileri gitmiş olması bu tür şiirlerin yaygınlaşmasını hızlandırır. "Tablo altı şiir" de denilen bu tarz şiirler dönem şiirinin öne çıkan yönlerindedir (Gariper, 2009: 121).

Bu dönemde "Şiirin sentaksı değişmeye, diyalog ve konuşma üslubu yaygınlaşmaya başlar. ...anjambmanlı cümlelere de rastlanır." (Gariper, 2009: 120).

Ara Nesil şairleri bireysel temaları tercih ederler. Kendilerinden önceki nesillerden "intikal eden ferdi hassasiyet ve santimentalizmi yeni temalarla geliştirme yoluna giderler. ...Bunun yanında, daha sınırlı planda kalmak kaydıyla felsefi-hikemi manzumelere, tarih ve savaş konulu kahramanlık şiirlerine, sosyal muhtevalı kalem tecrübelerine de rastlanır." (Gariper, 2009: 121).

Devrin bir özelliği olan ikilik, şiirlerin şekil ve üsluplarına olduğu gibi konulara da yansır. Temalarda ve bunları ele alış biçimlerinde eski olanla yeni olanın bir arada bulunduğu görülür.

Şiirlerde aşk, tabiat, ölüm, “verem, hüznün, gözyaşı, yaşama sevinci, ev hayatı” temaları işlenir (Gariper, 2009: 121). “Marazi bir duygusallık, saplantı halinde bir ağlama hissi, dönemin bütün sanatçılarında mevcuttur.” (2011: 355) diyen Nazan Bekiroğlu, Ara Nesil şairlerindeki santimentalizmi de bu şekilde vurgulamış olur.

Nazan Bekiroğlu, Nigâr Hanım hakkında yazdığı eserde, Nigar Hanım’ın şiiri üzerine inceleme yaparken, Ara Nesil şiirinin genel özelliklerini sıralar. Anjambement, kuyruk mısralar, manzum hikâye yönteminin uygulanması, küçük yaşantı parçacıkları ve eşyalar etrafında genişletilen hassasiyetler gibi içerik ve biçim özelliklerini sayar (Bekiroğlu, 2011: 353-354).

Görüldüğü gibi, Ara Nesil şairleri gerek üslup ve santimentalizmleriyle, gerekse içerik ve biçimleriyle, Servet-i Fünun şiirinin hazırlayıcısı olmuşlardır.

Edebiyat Teorisi ve Eleştiri

Ara Nesil mensuplarının iyi bir eğitim aldığı, Batı edebiyatlarını özellikle Fransızca üzerinden okuduğu ve çağın edebiyatına karşı uyanık olduğu hatırlanırsa, bu birikimlerini edebiyatın teorisine ve eleştirisine de yönelttikleri görülecektir. Ara Nesil ediplerinin eleştiri anlayışlarına yönelik olarak araştırma yapan Mahmut Babacan, bu devir yazarlarının edebiyat teorisi ve eleştirisi konusunda daha çok “edebiyat nedir, eleştiri deyince ne anlıyoruz, şiir nedir ve şair kimdir, roman, hikâye ve tiyatro gibi türlerin tanım ve işlevleri nelerdir?” sorularına cevap aradıklarını belirtmektedir (2003: 72). Teori ve eleştiri alanında kalem oynatan edipler arasında Beşir Fuat, Menemenlizade Mehmet Tahir, Mehmed Ziver, Ali Kemal, Mehmet Ref’et, Halid Safa, Ali Ferruh, Mehmed Münci, Ali Suad, Ahmed İhsan gibi isimler yer alır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Mahmut Babacan’ın araştırmasında eleştiri alanında fikir beyan eden Asra Nesil yazarlarının sayısı elli dokuzu bulmuştur.

Ara Nesil yazarları, edebiyatın, insanın manevi yönünü etkilediğini ve eğittiğini, insanlardaki kötü ahlaki tasfiye ettiğini, insandaki fikrî, hissî, vicdani güzellikleri ortaya çıkardığını düşünmektedirler. Toplumun eğitiminde edebiyatın işlevini önemserler. Bir milletin ilmen, ruhen ve maddeten kalkınması noktasında edebiyata görevler düşmektedir. Edebiyatın müspet ilimlerden daha önce düşünülmesi ve önemsenmesi gerekir. Zira insanların kendilerini ifade edebilmeleri için dile ihtiyaç vardır ve dili işleyip zenginleştiren de edebiyattır. Edebiyat bir milletin medeniyet derecesini gösterir. Toplum ahlakının bir aynasıdır (Babacan, 2003: 71-72).

Sübjektif ve izlenimci eleştiriden uzakta duran Ara Nesil yazarlarına göre, eleştirmen aynı zamanda “mütefennin” olmalı ve bir eserin oluşumunda sanatçının mizaç ve şahsiyetinin, muhiti ve hayatı gibi faktörlerin etkisi üzerinde durmalıdır. Bu da Batılı bir eleştiri tarzının edebiyatımıza hâkim olmaya başlaması demektir. Bu dönem yazarları, bazı eser, şahsiyet ve dönemleri ele alırken, eleştirinin nesnel kurallarını uygulamaya çalışırlar. Eleştiri maksadıyla yazılan yazıların sadece imla ve noktalama hususlarına değinmeleri, eleştiri adına bazı kuralları hatırlatmalarının yanlışlığına vurgu yapılır ve eleştirmenin asıl görevinin bir eserdeki insana ait durumları, insan ile hayat arasındaki ilişkileri ortaya koymak olduğu belirtilir (Babacan, 2003: 76-77).

Eski edebiyatımızın bizim klasiğimiz olduğunu düşünen bu devir yazarları, divan şairlerimizin geçmiş dönemlerde İran edebiyatını değil Arap edebiyatını esas almaları gerektiğini, böyle olmuş olsaydı müşahedeye dayanan bir edebiyatımızın olacağını savunurlar. Bizim klasiklerimizin değeriyle Avrupa klasikleri arasında hiçbir fark bulunmadığını söylerler.

Yabancı milletlerin edebiyatlarından etkilenmenin normal olduğunu, ancak aşırıya kaçarak taklide düşmenin yanlış olacağını düşünürler (Babacan, 2003: 78).

Beşir Fuat gibi o dönemin önemli bir entelektüeli tarafından neşredilen *Victor Hugo* adlı eser, romantizm, realizm tartışmalarını başlatmış ve edebiyat tarihimizdeki önemli tartışmalardan biri bu sayede gerçekleşmiştir. Bu dönem edebiyatının teorik olarak en önemli ismi Beşir Fuat'tır. "Pozitivist görüşü benimseyen Beşir Fuat, bir edebiyatçı olmamasına rağmen yazdıklarıyla realizmi hatta natüralizmi savunur. *Victor Hugo* ve *Voltaire* adlı kitaplar pozitivist tenkidin ilk örneklerindedir." (Enginün, 2013: 787-788)

"Hayaliyyun" diye ifade edilen romantizm ve "hakikiyyun" diye ifade edilen realizm akımları çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Mahmut Babacan'a göre, bu akım tartışmalarının özünde şu tür sorular/yargılar bulunmaktadır: Hakikat mi yoksa güzellik mi sanatın prensibidir? Edebiyat eserinde hakikate ve fenne uygunluk mu, sanatlı söyleyiş, duygulara sesleniş, güzel anlatım mı önemlidir? Toplum ve tabiatın sadece sefaletlerini değil, fazilet ev güzelliklerini de ele almak gerekir. Edebiyat eseri topluma faydası ve ahlaka uygunluğu oranında değerli ve güzeldir (2003: 79).

Şiirin katı kurallarının şairin duygu, düşünce ve hayallerini sınırlamaması gerektiğine, tersine şiirin dış yapısının şairin hayal ve duygularına göre şekillenmesinin önemine değinilmiş, şiirde güzelliğin ön planda olduğu, güzelliğin de şiirin muhtevasını yapan her şey olduğu belirtilmiştir (Babacan, 2003: 79). "Bu dönem şiir anlayışında ferdi hisler derinleşmiş, fikirler ulvîleşmiş, insan, tabiatı her an beş duyuyu hissederek ve yaşar olmuştur." (Babacan, 2003: 79) Dönem edebiyatçılarının şiir anlayışları ile romantizm başlığı altında toplayabileceğimiz bazı özellikler örtüşmektedir. Bunları "aşırı hassasiyet, sübjektiflik, tabiatla birleşmiş duygu ve düşünceleri lirik bir şekilde ifade etme, insan beninin hürriyeti, tabiatla kaçış ve sığınma" şeklinde sıralayabiliriz (Babacan, 2003: 79). Bu dönem içerisinde şiirle resim karşılaştırılmış, yer yer şiir resimden daha üstün görülmüştür (Babacan, 2003: 80).

Dil konusunda da çeşitli fikirler beyan eden Ara Nesil mensupları, bu konudaki görüşlerini Namık Kemal'in meşhur makalesi olan "Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir"deki temel fikirlerden daha ileriye götüremezler (Birinci, 2006: 92). Bu konudaki önerileri arasında; dil çalışmalarının bir edebî kurum tarafından yürütülmesi, bu cemiyetin geniş bir sözlük hazırlaması, bu sözlük hazırlanırken belli başlı bütün önemli eserlerin taranması, Arapça fiillerin sadece Türkçedeki çekimlerinin dikkate alınması, ıstılahlar konusunun çözüme ulaştırılması, imlâmızın genel bir çözüme kavuşturulması gibi hususlar bulunmaktadır (Birinci, 2006: 92).

Roman ve Hikâye

Ara Nesil edipleri içerisinde roman ve hikâye türlerinde kalem oynatmış isimler Nabizade Nazım, Mehmet Celal, Mehmed Vecihi, Fatma Âliye, Mustafa Reşid, Mehmed Münici, Fazlı Necib, Halil Edib, Faik Reşad, Selanikli Tefik, Abdülkerim Hadi şeklinde sıralanabilir.

Ara Nesil roman ve hikâyesinin öne çıkan isimlerinden biri Nabizade Nazım (1862-1893)'dir. *Yadıgârlarım* (1886), *Kara Bibik* (1890), *Haspa* (1891), *Hala Güzel* (1891), *Sevda* (1890), *Zavallı Kız* (1889), *Bir Hatıra* (1890), *Seyyie-i Tesamüh* (1891), *Zehra* (1896) adlarıyla roman ve hikâyeler yayımlamıştır. "Nazım, Tanzimat edebiyatının son yıllarında kendini göstermeye başlayan realist ve natüralist eğilimin temsilcilerinden biridir. ...*Kara Bibik* ve *Seyyie-i Tesamüh* hikâyeleri ile *Zehra*'da realizme çok yaklaşmıştır. *Kara Bibik*'in ön sözü, Türk

edebiyatında, realizm ve natüralizmin ilk ve küçük beyannameyi sayılır. ...Kahramanı bir köylü olan ve vakası Antalya'nın bir köyünde geçen hikâye, köyün bütün hayatını tam bir realizmle aksettirir. ...*Kara Bibik*, son devir Türk edebiyatındaki köy roman ve hikâye tarzının daik örnekleri arasındadır." (Akyüz, 1996: 80,81). *Zehra* ise Nabizade Nazım'ın edebiyat tarihimize bir yer edinmesini sağlayan başka bir önemli eseridir. Roman tarihimizde, psikolojik içeriğe sahip olan ilk eser kabul edilmiştir. Kocasını çok fazla kıskanan bir kadının, Zehra'nın eşinden intikam alma hikâyesi romanın konusunu teşkil eder. *Zehra*'da psikolojik tahliller, "değişik toplumsal çevrelerin tanıtılması" (TBEA, 2010: 741) eseri ön plana çıkartan özelliklerdir.

Ara Nesil yazarlarından olan Mehmet Celal (1867-1912), *Cemile* (1886), *Orora* (1886), *Venus* (1886), *Dehşet Yahut Üç Mezar* (1886), *Damendalude* (1898), *Bir Kadının Hayatı* (1890), *Margirit* (1890), *Küçük Gelin* (1892), *Mükâfat* (1894), *Zehra* (1895), *Müzeyyen* (1898), *Leman* (1910) adlarıyla hikâye ve romanlar vermiştir. İçki ve eğlenceye düşkün bir hayatı olan yazarın, çıldırmak suretiyle hayatını yitirdiği bilinmektedir. Özellikle *Küçük Gelin* adlı eseri ile tanınmıştır. Bu romanında "dönemin kadın erkek ilişkileri ve aile hayatı üzerinde bilgiler verir. ...kendi eşinin Trakya'da geçen çocukluk hayatını anlatır." (Enginün, 2013: 324) İnci Enginün yazarın en bilinen romanı olan *Küçük Gelin* için "Bu aşk hikâyesinin iyi işlenmiş bir eser sayılması mümkün değildir. Eserin hasta, melankolik erkek kahramanı da yazarından birçok çizgiler taşır." (2013: 324) der. "Adalar şairi" olarak da bilinen Mehmet Celal, dönemin popüler romancıları arasında ön plandadır.

Vecihi (1869-1904), "1894'ten itibaren *İkdam* gazetesinde tefrika ettiği romanlarıyla çeşitli halk kesimlerinden geniş ilgi gördü. Özellikle büyük ilgi gören *Mehcure* adlı yapıtıyla tanındı." (TBEA, 2010: 1097) İki öykü kitabı dışında *Mihridil* (1895), *Mehcure* (1895), *Nerime* (1898), *Hürrem Bey* (1898), *Malik* (1898), *Mesude* (1898), *Çoban Kızı* (1898), *Nedamet* (1898), *Müjgân* (1899), *Vuslat* (1899), *Hasbihal* (1899), *Sakıp* (1899), *Harabe* (1899)... gibi romanları vardır. Popüler aşk romanları yazarı olarak devrinde tanınmış bir isimdir. İnci Enginün, yazarın *Mehcure* ve *Hikmet* adlı romanlarından bahsettikten sonra "Bu romanlar, Namık Kemal'den itibaren aile içi ilişkilerin, eğlence kadınları veya aileye giren üvey anneler tarafından bozulmasını işleyen eserler arasındadır." (2013: 325) der. Cevdet Kudret ise Vecihi'nin romancılığı hakkında, yazarın Namık Kemal'in roman üslubunu taklit ettiğini, kişi tasvirlerinde de Namık Kemal'i izlediğini, halka seslendiği için nispeten daha açık bir dil kullandığını, Tanzimat romancılığının belli başlı özelliklerini takip ettiğini belirtir (1977: 286-287). Tanzimat romancılığının Vecihi üzerindeki etkisi, Cevdet Kudret tarafından, yazarın olayları anlatırken kendini gizlememesi, kişilerine karşı yanlı davranması, kişilerin tek yönlü olması, yani iyilerin iyi kötülerin kötü olması, mutlu sonların romanlara egemen olması gibi maddelerle açıklanır (1977: 287-288).

Fatma Aliye Hanım (1862-1936), *Hayal ve Hakikat* (1891), *Muhazarat* (1891), *Refet* (1897), *Udi* (1898), *Enin* (1912) adlı eserleriyle Ara Nesil romancıları arasında yer alır. Emel Aşa, "Türk edebiyatında yazdıklarından çok yaptıklarıyla kendine belli bir yer edinen Fatma Aliye Hanım'ın yazdıklarının büyük bir edebi değeri olduğunu söylemek mümkün değildir. Onun asıl önemi Türk edebiyatında tercüme yapan, roman yazan, sosyal faaliyetlere katılan ve hakkında müstakil bir monografi yazılan ilk kadın yazar olmasından gelir." (1995: 261) demekte ve şöyle devam etmektedir: "Romanlarında daha çok Osmanlı aile hayatını bir kadının bakış açısıyla zarif ve duygulu bir biçimde yansıtmaya çalışır. Bunu yaparken ideal tipler yanında normal ve zayıf erkek, kadın, anne tiplerine de yer verir. İnanılmaz rastlantılar sonucu gelişen olaylara karşılık romanın kişilerini gerçekçi bir yaklaşımla anlattığı söylenebilir. İlk

romanlarındaki duygusallığın yerini giderek gerçekçilik almıştır. Ahmed Midhat Efendi'nin etkisiyle olaylar karşısında gözlemci olarak kalmaktan ziyade zaman zaman kendisi de kişiler arasına girer, problemlere çözümler bulmaya ve roman kişilerine yol göstermeye çalışır. Yine Ahmed Midhat Efendi gibi bazen olayların akışını durdurur, açıklamalar yapar ve olay hakkında bilgi verir. Ayrıca Tanzimat dönemi için yenilik sayılan mektup tarzında roman yazma Fatma Aliye Hanım'ın bir diğer özelliğidir." (Aşa, 1995: 261) İnci Enginün ise, Fatma Aliye'nin, romanlarında, kadınların kötü kaderlerini yenme imkânları olduğunu savunarak hocası Ahmet Mithat gibi, okuyucusuna iyimserlik aşıladığını belirtmektedir (2013: 295). Cafer Gariper, *Muhazarat* için, "...aşk ve evlilik entrikalarıyla kıskançlık duygusu etrafında kurulmuş bir romandır." der ve şöyle devam eder: "XIX. yüzyıl sonu Osmanlı toplumunun konak hayatı ayrıntılı bir şekilde el alınıp işlenmiştir. Devrinde akis uyandıran romanda, baskıyla yapılan evliliğin mutsuzlukla sonuçlanacağı ve kadının ilk aşkından vazgeçerek yeniden sevebileceği fikri öne çıkan mesaj durumundadır." (2009: 126)

Ara Nesil roman ve hikâye yazarları arasında realizme ve natüralizme olduğu gibi romantizme de eğilim göstermiş edipler vardır.

Tiyatro

Ara Nesil olarak andığımız dönemin II. Abdülhamit iktidarındaki senelere denk gelmesi, tiyatro faaliyetlerinin geri planda kalmasına sebep olmuştur. Ancak az da olsa bu dönem yazarlarının tiyatro alanında eser verdikleri görülür.

Abdülhalim Memduh'un *Bedriye* (1887) isimli manzum piyesinde Abdülhak Hamit'in etkisi çok açıktır. "İki farklı sınıfa mensup olan Münir ve Bedriye birbirlerini sevmektedirler. Piyenin konusu aşk olmakla birlikte asıl öne çıkarılmak istenen Münir'in dünya görüşü, hayat anlayışıdır. Abdülhalim Memduh, iki farklı sosyal gruptan insanların aralarındaki aşkı ele alarak devrin sosyal bir meselesine parmak basmış olur." (Aytaş, 2002: 62).

Ali Ferruh'un *Huşeng* (1887) adlı manzum piyesi konusunu *Şehname*'den alır. "Tanzimat sonrası yazarlarının ortak temi olan zulüm aleyhdarlığını işler. Bu basit eserin konusu zalim Kalat hükümdarı Neriman'ın Huşeng'in kızı Menije'ye göz koyması ve savaşta başarı kazanan Menije'nin nişanlısı Mirza'yı öldürtmesi ve Menije'nin intiharı üzerine gençlerin ölümünden Huşeng'i sorumlu tutarak onu idam ettirmesidir." (Enginün, 2013: 707).

Nigar binti Osman da Ara Nesil sanatçıları arasında tiyatro eseri vermiş yazarlardandır. "Nigâr Hanım, ferdiyetçi, santimental bir tiyatro anlayışını benimser görünmektedir. *Tesir-i Aşk* ve *Girive* adlı iki tiyatro çalışması olup bunlardan ikisi de döneminde basılmamıştır. ...*Tesir-i Aşk*; evlilikte gençlerin fikrini almamanın doğurduğu fena sonuçlar üzerinde durmaktadır ve taşıdığı mesaj doğrultusuyla *Şair Evlenmesi* (1860), *Eyvah* (1871), *Zavallı Çocuk* (1873), *İçli Kız* (1874) gibi eserler arasında sayılabilir. Nigâr Hanım'ın diğer tiyatro eseri olan *Girive*, basılmadığı gibi metni de elde değildir. ...Üç perdelik facia olan *Girive*'nin konusu, karmaşık gönül ilişkilerinin yönlendirdiği bir aile içi trajedi etrafında biçimlenmektedir." (Bekiroğlu, 2002: 362)

Bunların dışında Nabizade Nazım, Mustafa Nuri gibi isimler de tiyatro eserleri vermişlerdir.

Diğer Türler

Ara Nesil edipleri bu türlerin dışında edebiyat tarihi, tercüme, makale, deneme, sözlük,

okul kitabı gibi tür veya alanlarda da kalem oynatmışlardır.

Ara Nesil mensuplarının düzenli ve disiplinli bir eğitim almalarının doğal sonucu olarak, farklı dillerden Türkçeye çeşitli tercüme yapımlar, edebiyatımızın zenginleşmesini sağlamışlardır. Fransızca, Farsça, Arapça gibi dillerde tercüme yapılmıştır. Bu yazının girişinde de belirtildiği gibi, tercümelerde sadece içerik önemsenmemiş, biçim ve üslup da dikkate alınmıştır. Batı veya Doğu edebiyatlarından yapılan çeviriler, edebiyatımızda tematik çeşitlenmeyi beraberinde getirmiştir. Latin, Leh, Belçika, Alman, Yunan, Danimarka, Rus edebiyatlarından (Gariper, 2009: 120) farklı eserler bu dönemde dilimize kazandırılmışlardır.

Abdülhalim Memduh'un edebiyat tarihi alanında verdiği eser, edebiyat tarihi yazarlığımızın bir anlamda başlatıcısı olması hasebiyle çok önemlidir. Orhan Okay, bu eser hakkında şunlar söyler: "Osmanlılar'da edebiyat tarihi adını taşıyan ilk kitap, Abdülhalim Memduh'un *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'sidir (1889). Küçük boyda 134 sayfadan ibaret olan bu eser, edebiyat hakkında genel bilgiler verdikten sonra Âkif Paşa'yı değişme sınırı kabul ederek Türk edebiyatını iki devrede, şahsiyetlerle ilgili bazı değerlendirme ve örnek metinler halinde verir." (Okay, 1994: 404).

Ersin Özarlan ise Ara Nesil yazarlarının özellikle ders kitapları alanında neler ortaya koyduklarını şöyle özetler: "İdadi ve sultani mekteplerinin kurulmasıyla başlayan standart tahsilin yaygınlaşması üzerine, ortaya çıkan okul kitabı telifi ihtiyacının karşılanmasında Ara Nesil mensuplarının mühim gayretleri vardır. Mehmet Celal *Osmanlı Edebiyatı Nümuneleri*, Menemenlizade Mehmet Tahir *Osmanlı Edebiyatı*, Abdülhalim Memduh Türkçede edebiyat tarihi adını taşıyan ilk kitap olan *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*'sini, Mustafa Reşid de *İnşa Muallimi* ve Ahmet Rasim'le birlikte yazdığı *Mükemmel Münşeat* adlı kitaplarını neşreder." (1993: 12)

Görüldüğü gibi, edebiyatın hemen her türünde eser vermiş olan Ara Nesil mensupları, Tanzimat ile Servet-i Fünun arasında yer almışlar ve daha çok Servet-i Fünun estetiğini hazırlayıcı bir işlev üstlenmişlerdir. Bu dönemle ilgili çalışmaların sayısı arttıkça, Ara Nesil'in edebiyatımıza katkılarının da ne derecede büyük ve önemli olduğu giderek daha iyi anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Yeni Türk edebiyatının başlangıcından bugüne uzanan kısa tarihinde pek çok dönem veya devir bulunur. Bu devirler, bazen siyasi bazen edebi gerekçelerle ortaya çıkmış kabul edilirler. "Ara Nesil" diye tabir edilen edebî dönemin genellikle 1880 sonrasında başlayıp Servet-i Fünun dönemine kadar sürdüğü görüşü yaygınlık kazanmıştır. Gazeteden ziyade dergilerde neşvünema bulan Ara Nesil edebiyatı bazı araştırmacılara göre elliden fazla edibi içinde barındırır. Özellikle kendisinden sonra gelecek olan Servet-i Fünun edebiyatını estetik özellikleriyle hazırlamıştır. Bu noktada Servet-i Fünunculara atfedilen birçok yenilik özelliğinin aslında Ara Nesilciler tarafından başlatıldığını söylemek mümkündür. Ancak bu dönem ediplerinin de tümüyle birbirleriyle benzer özellikler taşıdıkları söylenemez. Kendi içlerinde eski edebiyat anlayışına yakın olanları veya yeni edebiyat anlayışına yakın olanlar şeklinde çeşitli tasniflere tabi tutulurlar. Ara Nesil dönemi araştırıldıkça Yeni Türk edebiyatı tarihimizin zenginleşeceği, edebiyat tarihimize bilmediğimiz önemli ayrıntıların ekleneceği anlaşılmaktadır. Zira yaptıkları tercümelerden, aldıkları eğitime kadar Ara Nesilciler, Yeni Türk edebiyatı içerisinde öne çıkan, entelektüel birikimleriyle dikkat çeken kıymetli şair ve

yazarlardan oluşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Kenan (1996): *Modern Edebiyatımızın Ana Çizgileri*, İnkılap Kitabevi: İstanbul.
- Aşa, Emel (1995): "Fatma Aliye", *TDV İslam Ans. C.12*.
- Aytaş, Gıyasettin (2002): *Tanzimatta Tiyatro Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Babacan, Mahmut (1993): *Ara Nesil'de Tenkid*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Babacan, Mahmut (2003): "Ara Nesil'de Eleştiri", *Hece (77-78-79)*, 71-85.
- Bekiroğlu, Nazan (2002): "Servet-i Fünun Topluluğu Dışı Türk Edebiyatı", *Türkler C.15* içerisinde, Yeni Türkiye Yayınları: Ankara.
- Bekiroğlu, Nazan (2011): *Nigar Hanım*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- Birinci, Necat (2006): "Ara Nesil", *Türk Edebiyatı Tarihi C.3* içerisinde, KTB Yayınları: Ankara.
- Cevdet Kudret (1977): *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman 1*, 2. bs., Varlık Yayınları: İstanbul.
- Enginün, İnci (2013): *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, 7. bs., Dergah Yayınları: İstanbul.
- Gariper, Cafer (2009): "Geçiş Dönemi ve Ara Nesil", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı* 5. bs. içerisinde, Grafiker Yayınları: Ankara.
- Kaplan, Mehmet (1993): *Tevfik Fikret Devir Şahsiyet Eser*, 3.bs., Dergah Yayınları: İstanbul.
- Korkmaz, Ramazan (2009): *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları: Ankara.
- Okay, Orhan (1994): "Edebiyat Tarihi", *DİA İslam Ans. C.10*.
- Okay, Orhan (2005): *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları: İstanbul.
- Özarlan, Ersin (1994): *Ara Nesil Edebiyatçısı ve Gazetecisi Mustafa Reşid Bey Hayatı ve Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılarımız Ansiklopedisi C.1-2*, 3.bs., (2010), Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.